

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Забарної Елеонори Миколаївни
на дисертаційну роботу ТИМЕЧКО ІРИНИ РОМАНІВНИ на тему
«Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад у
транскордонному просторі», представлена на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних
сил і регіональна економіка

На відгук надані дисертація, автореферат, копії наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації, а також автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Дисертація представлена на 505 сторінках, основний зміст роботи викладено на 405 сторінках комп'ютерного тексту, містить 44 рисунки та 12 зведених аналітичних таблиць, список використаних джерел з 469 найменування. Дисертація має також 16 додатків. Автореферат представлений на 40 сторінках і містить 8 рисунків та одну таблицю. Копії опублікованих автором праць з 58 найменувань, в тому числі 9 монографій (з них 1 одноосібна), 30 наукових статей, 15 матеріалів наукових конференцій.

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Формування транскордонного простору відбувається в процесі послаблення бар'єрної функції кордону, функціонування транскордонних ринків, активізації ресурсів територіальних громад, які працюють в транскордонному просторі, тобто, відбувається трансформація їх інтересів, оскільки відкриваються нові можливості для задоволення потреб жителів у транскордонному просторі. Виокремлення транскордонної детермінанти об'єктивно є невід'ємною складовою розвитку територіальних громад в контексті загального макро- та мезо- соціально-економічного розвитку сучасної України.

В дослідження вітчизняних науковців в контексті запровадження адміністративно-територіальної реформи чітко зосереджено увагу на теоретичних і прикладних проблемах соціально-економічного розвитку територіальних громад – реформа адміністративно-територіального устрою та

місцевого самоврядування належать до кола найактуальніших проблем України. Все більшої уваги потребує створення ефективної системи влади в адміністративно-територіальних одиницях, здатної забезпечити сприятливі можливості для стійкого соціально-економічного розвитку територій шляхом раціонального використання їхнього потенціалу на основі формування спроможних територіальних громад. З іншого боку, значний потік публікацій з приводу формування спроможних територіальних громад досі не дав бажаного результату у сфері транскордонного співробітництва. Однією із причин цього є відсутність фундаментальних напрацювань в царині формування системи механізмів, імперативів та принципів організації життєдіяльності територіальних громад України у транскордонному просторі Україна-ЄС. Подальше ігнорування впливу транскордонних чинників на життєдіяльність територіальних громад прикордоння та низький рівень використання можливостей транскордонного співробітництва тільки посилять деструктивні тенденції, які мають сьогодні місце у розвитку територіальних громад. Виходячи з вищезазначеного, цілком логічно, що обрана тема дисертаційної роботи Тимечко Ірини Романівни є надзвичайно актуальною та своєчасною.

Проведене дослідження пов'язане з виконанням науково-дослідних тем ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»: «Транскордонна конвергенція конкурентоспроможності регіонів» (0109U007083); «Розроблення методичних рекомендацій з питань організації прикордонної торгівлі» (0110U006829); «Розроблення методичних рекомендацій щодо виявлення транскордонних кластерів та кластерних ініціатив» (0110U006828); «Розвиток нових форм транскордонного співробітництва України» (0108U010369); «Розвиток транскордонних ринків та оцінка їх кон'юнктури» (0111U000708); «Розробка механізмів співфінансування транскордонних проєктів та їх моніторингу у Закарпатській області» (0111U003848); «Інфраструктурне забезпечення розвитку транскордонних ринків праці в Україні» (0112U004766); «Вивчення та узагальнення світового досвіду роботи з іноземними інвесторами і розробка пропозицій з його впровадження» (0112U000461); «Механізми взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі» (0113U000111); «Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансово-економічного потенціалу територіальних громад Карпатського регіону» (0117U003493); «Наукові засади формування моделі сталого ендогенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (0117U000691); «Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення» (0118U006583). Зазначене підтверджує актуальність, наукове значення та практичну цінність теми дисертаційної роботи І. Р. Тимечко.

2. Мета і результати дослідження, що винесені на захист. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад соціально-економічного розвитку територіальних громад у транскордонному просторі та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо організації життєдіяльності територіальних громад в умовах активного транскордонного співробітництва. Зазначена мета відповідає темі дослідження. Задачі дослідження логічно виходять з поставленої мети та безпосередньо пов'язані із отриманими дисертантом елементами наукової новизни. Об'єкт і предмет дослідження визначено згідно науково-методичних вимог до дисертаційних робіт.

Матеріали дисертації та публікації здобувача визначають високу обґрунтованість основних наукових результатів, положень наукової новизни та висновків, сформульованих в роботі. Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються широким застосуванням автором загальнонаукових та спеціальних методів теорії пізнання. Дисертанткою здійснено змістовне дослідження наукових праць і публікацій вітчизняних і закордонних вчених і фахівців з питань регіональної економіки: дослідження сутності територіальної громади (стор.35-43, 45, 50-52), з виокремленням її елементів, характерних ознак, взаємин із суспільством; проблеми розвитку транскордонного співробітництва (стор.122-140, стор. 141-158); нормативно-правового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад та специфіки транскордонної співпраці (стор.44, 89-103, 108-112, 115-122, 217, 223-225) та інших теоретичних підходів, що надало можливість науково обґрунтувати необхідність розробки теоретико-методологічного забезпечення територіальних громад у транскордонному просторі.

В цілому, запропоновані дисертантом науково-прикладні положення щодо формування організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад у транскордонному просторі базуються на критичній оцінці теоретичного та емпіричного матеріалу, критичного переосмислення передового досвіду та наукових розробок, а також нормативно-правової бази з питань регіонального розвитку.

3. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, їх новизна. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Достовірність основних результатів, отриманих у дисертаційній роботі, підтверджується змістовним опрацюванням значного масиву теоретичного, методичного та статистичного матеріалу. Залучення дисертанткою великої кількості наукових джерел дозволило здійснити порівняння різних точок зору

на досліджувану проблему, що підтверджує достовірність теоретичних розробок автора (Розділ 1, 2). Дисертантка широко використовує і коректно оцінює опубліковані праці вітчизняних і зарубіжних вчених та проблемно дискусійний матеріал за темою дослідження. Достовірність наукових положень, отриманих в роботі підтверджується таким:

- використанням в процесі дослідження законодавчих та нормативно-правових актів України та держав-членів ЄС з питань місцевого економічного розвитку; актуальних даних Державної служби статистики України та Польщі; Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, обласних державних адміністрацій України, звітно-аналітичної інформації міжнародних і вітчизняних статистичних структур і рейтингових агентств, матеріалів науково-практичних конференцій, соціологічних досліджень, форумів, круглих столів, симпозіумів;

- застосуванням сукупності ретельно підібраних апробованих наукових методів дослідження (стор.28-29 дисертації), серед яких: теоретичного узагальнення та ретроспективного аналізу, монографічний, дискурсивного аналізу; метод аналізу та синтезу; економіко-статистичного аналізу; методи регресивного, ситуаційного, системного та структурно-функціонального аналізу (стор.115-129), метод соціологічних досліджень та ін.

- впровадження отриманих науково-практичних результатів у діяльність окремих установ на державному та регіональному рівнях, а також, що особливо актуально – на рівні об'єднаних територіальних громад, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів (стор.2-3, 8-9 автореферату), отже результати даного дослідження можуть використовуватися як у навчальному процесі, так й у практиці регіонального управління;

- апробацією нових наукових результатів на 15 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (с.35-36 автореферату).

Аналітична частина дисертації забезпечується системним підходом, міждисциплінарним аналізом та синтезом основних положень економічних знань. Їх достовірність забезпечується також результатами, отриманими з застосуванням різних методів наукового дослідження. Таким чином було сформовано методологічний базис розвитку територіальних громад у специфічному – транскордонному просторі в умовах сучасної трансформації територіального розвитку в Україні.

Особливої уваги заслуговують такі положення наукової новизни, які дисертантка вносить на захист, та які вирішують наукові задачі теоретико-методологічних положень, розробці концептуальних та методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічних засад розвитку територіальних громад у транскордонному просторі.

Вперше обґрунтовано організаційно-економічні засади розвитку територіальної громади у транскордонному просторі на основі актив-орієнтованого підходу, який передбачає використання можливостей транскордонного співробітництва, залучення спільних ресурсів у транскордонному просторі, зважаючи на інтереси територіальних громад та зацікавлених сторін, а також передбачає модернізацію системи державної/регіональної підтримки транскордонного співробітництва (стор. 75-83, П.2.2 стор.123-128, 343-360 дисертації; стор.13 автореферату). *Вперше* сформульовано методологічний підхід до дослідження розвитку територіальних громад у транскордонному просторі, який передбачає вивчення життєдіяльності територіальних громад у транскордонному просторі на основі детермінації тріади інтересів територіальної громади: державний інтерес, спільний інтерес, індивідуальний інтерес; також оцінки та ефективного використання спільних ресурсів у транскордонному просторі й ступінь доступу до них суб'єктів територіальних громад (стор. 121-135). *Вперше* запропоновано концептуальний підхід до дослідження транскордонних ринків окресливши транскордонний ринок як: обмін благами, сукупність інститутів, набір культурних конструкцій, сукупність значень, вироблених суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва (стор. 158-179, 388-394).

Отримало *удосконалення* методичний підхід до виявлення та реалізації інтересів суб'єктів територіальних громад у транскордонному просторі, з виокремленням обмежувальних та стимуляційних чинників їхнього розвитку (стор. 214-215). *Удосконалено* класифікацію видів взаємодії суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва за ознаками: суть базового інституту, формалізованість, легалізованість, суб'єктами взаємодії, локалізацією взаємодії, рівнем управління, вектором, функціями інститутів, формою, характером взаємодії) (стор.146-157, рис. 2.5). *Удосконалено* методологічний підхід до комплексного моніторингу транскордонного співробітництва (з зазначенням змісту кожного етапу), який передбачає дослідження кон'юнктури транскордонного ринку, що дасть змогу приймати конструктивні управлінські рішення щодо застосування спеціальних механізмів та інструментів стимулювання розвитку територіальних громад на основі максимально ефективного використання спільних ресурсів у транскордонному просторі та можливостей транскордонного співробітництва (П.5.3 стор.382-389, 395-397). *Удосконалено* понятійно-категоріальний апарат транскордонного співробітництва щодо дефініції поняття «транскордонне об'єднання» яке автором визнано як добровільного об'єднання суб'єктів та/або учасників транскордонного співробітництва України та сусідніх держав, передбаченого угодою про транскордонне співробітництво, що дало змогу розробити класифікацію форм транскордонного співробітництва за предметно-процесуальною ознакою на процесуальні (проекти, програми тощо) та організаційні

(органи транскордонного співробітництва, транскордонні об'єднання тощо), за рівнем правового регулювання (публічне та приватне право), за виконуваними функціями (координаційна, виробнича, забезпечувальна тощо) (стор. 268-296);

Набули подальшого розвитку обґрунтування концептуальні засади життєдіяльності територіальної громади як сукупності процесів узгодженої реалізації тріади інтересів останньої з урахуванням можливостей використання відповідних ресурсів (стор. 60-86, 352-398 дисертації; стор.11 автореферату).

Представлені пропозиції дисертанта виходять з глибокого економічного аналізу, а за своїм змістом є цілком реальними і придатними для практичного використання. Підтвердженням обґрунтованості положень і висновків, сформульованих в дисертації, є також чітка логіка вирішення поставлених завдань і викладення матеріалу.

Оцінка новизни дисертаційних положень, пропозицій і рекомендацій здобувача дозволяє зробити висновок, що вони є вагомим для науки й практики, оскільки збагачують регіональну економіку положеннями та методичними підходами щодо формування регіональної політики розвитку територіальних громад у транскордонному просторі.

В основу дослідження розвитку територіальної громади у транскордонному просторі закладено методологічний підхід Е. Остром щодо управління ресурсами територіальних громад. У роботі проведено критичний аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень, що підтверджує широту аналітичного узагальнення, глибину і комплексність опрацювання досліджуваної теми. *Теоретичне значення* роботи полягає у збагаченні регіональної економіки як науки комплексними підходами до концептуальних методологічних засад розвитку територіальних громад в умовах активізації транскордонного співробітництва та визначенні стратегічних напрямів і механізмів її реалізації з врахуванням досвіду країн-членів ЄС. Обґрунтовані у дисертації положення наукової новизни розширюють теоретичний базис регіональної економіки щодо методологічного апарату щодо розвитку територіальної громади в транскордонному просторі, яке починається з організації життєдіяльності зважаючи на реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади і процеси децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження Тимечко І.Р. полягає у розробці науково-прикладних положень та рекомендацій, які дають змогу сформувати ефективні механізми формування сприятливого середовища для ефективного використання всіх переваг транскордонного простору задля розвитку територіальних громад. Отримані результати реалізовані в практиці управління на державному, регіональному та місцевому рівнях, що підтверджують відповідні довідки. Найважливішими серед них є пропозиції, розглянуті: підкомітетом з питань регіонального та транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС Комітету Верховної Ради

України з питань європейської інтеграції та внесені до проєкту закону №6085, що входить до пакета євроінтеграційних законів, який ухвалено Верховною Радою України (лист №315-1/441 від 24 січня 2019 року); Міністерством розвитку громад та територій України (лист №8/34.4/5851 – 20 від 12 серпня 2020 року); Міністерством соціальної політики України(лист № 177/021/106-15 від 15 травня 2015 року); Асоціацією органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна» (лист №176/12-01 від 11 жовтня 2019 року), Рекомендації щодо формування та реалізації спільної стратегії смарт-спеціалізації регіонів у межах єврорегіонів знайшли застосування у діяльності Асоціації органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна»; департаментом зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської обласної державної адміністрації (лист №1108/01-20/04/1584 від 7 листопада 2014 року); постійною комісією Дрогобицької міської ради з питань планування, бюджету, фінансів, цінової політики та інвестицій (лист №98 від 28 листопада 2019 року).

4. Зміст та завершеність дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Тимечко І.Р. є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методологічні положення, аналітичні розробки та перспективні напрями, що достатньо повно висвітлені у відповідних розділах дисертації та опублікованих наукових працях. Дисертаційна робота складається з п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

В першому розділі роботи *«Теоретико-методологічні основи соціально-економічного розвитку територіальної громади»* досліджено наукові основи визначення сутності територіальної громади (стор. 36-51). Критичний аналіз законодавчо-нормативної бази функціонування територіальних громад та умов транскордонної співпраці (стор.89-95, 103, 108-112) дозволив дійти обґрунтованого висновку, що сьогодні в Україні фактично відсутня легітимна система органів самоврядування, має місце повна дисфункція і пасивність територіальних громад, неефективність інституту права комунальної власності, які зумовили злочинне масове відчуження комунального майна. На основі вивчення передового закордонного розвитку (стор.52-55, 87-107) запропоновано методологічне обґрунтування розвитку територіальної громади (стор. 51-69) та обґрунтовано концептуальні засади організації її життєдіяльності (стор. 69-86) з чітким розумінням того, що основним інтересом громади є покращення якості життя жителів.

Другий розділ *«Методологічні засади дослідження розвитку територіальної громади у транскордонному просторі»* містить визначення сутності територіальної громади як суб'єкта транскордонного співробітництва

(стор. 106-121). Комплексне та системне дослідження розвитку територіальних громад у транскордонному просторі дозволила здобувачці обґрунтувати авторське бачення методології дослідження розвитку територіальних громад у транскордонному просторі (стор. 121-135). На цій підставі було сформульовано *гіпотезу* наукового дослідження: обґрунтування методологічних основ спільного використання територіальними громадами спільних ресурсів у транскордонному просторі дозволить підвищити ефективність використання останніх через організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва, що в результаті зумовить нівелювання загроз розвитку прикордонних громад (стор.125). В обґрунтуванні специфіки життєдіяльності територіальної громади у транскордонному просторі (стор. 135-149) зосереджено увагу на процесах, явищах і взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі, які безпосередньо або опосередковано впливають на умови життєдіяльності територіальної громади (стор.149-170). Вагомим доробком здобувачки є запропоновані концептуальні підходи до дослідження системи взаємодії суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва (п.2.4). Цілком логічним є розуміння того, що процеси, які відбуваються на транскордонному ринку, насамперед доцільно визначити та оцінювати виходячи з того, що доступність ресурсів по обидва боки кордону викликає інтерес суб'єктів територіальних громад, а відтак взаємодію цих суб'єктів визначає функціонування транскордонних ринків.

Розділ 3 «*Аналіз розвитку територіальних громад у транскордонному просторі*» містить результати дослідження умов життєдіяльності територіальних громад на прикладі Карпатського регіону (стор. 173-198); оцінку впливу транскордонних чинників на умови та рівень життя на прикордонних територіях (стор. 198-220). Особливу увагу було зосереджено на питаннях критичного аналізу податкових надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад. Неординарним є висновок автора, що пріоритети домогосподарств різняться щодо сім'ї та роботи або здоров'я та матеріального добробуту (стор.185), отже, змістовна оцінка впливу транскордонних чинників на життєдіяльність територіальних громад дозволила визначити проблеми та суперечності реалізації спільних інтересів територіальних громад, зокрема в Карпатському прикордонному регіоні (стор. 220-238). В такій спосіб було спростовано гіпотезу, що на загальнообласному рівні чинник близькості до пунктів пропуску через кордон значно не впливає на рівень добробуту (стор.205).

Окрему увагу присвячено вивченню передового закордонного досвіду розробки та реалізації стратегій розвитку євро-регіонів контексті ініціатив програми «Східне партнерство» та програми «Підтримки політики регіонального розвитку України» (стор.223-230).

Цікавим з практичної точки зору є критичне переосмислення, аналіз та узагальнення чинників впливу на розвиток територіальних громад у транскордонному просторі (стор. 238-250).

У Розділі 4 *«Інструментарій забезпечення розвитку територіальних громад у транскордонному просторі»* обґрунтовано інструменти забезпечення розвитку територіальних громад у рамках Європейської політики сусідства (стор. 252-268). У зв'язку з цим, в роботі досліджено інструменти європейського сусідства і партнерства, які відкривають нові можливості для України, серед яких особливої уваги заслуговують активне політичне залучення ЄС до запобігання конфліктам та їхнє вирішення, інтеграція в торговельні, енергетичні й телекомунікаційні мережі та європейську дослідницьку зону, нові інструменти сприяння і захисту інвестицій, підтримка інтеграції у глобальну торговельну систему, тощо (стор.253).

Основний акцент автором зроблено на актуалізації нових форм взаємодії суб'єктів територіальних громад у транскордонному просторі (стор. 268-297). Цікавою з практичної точки зору є представлені авторкою інструменти участі громади в процесах прийняття рішень з питань транскордонного співробітництва (стор. 297-323), які визначили інституційні особливості впровадження форм транскордонного співробітництва в Україні (стор.323-341).

В п'ятому розділі *«Формування організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад у транскордонному просторі в умовах євроінтеграції»* розроблено концептуальні засади формування організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад у транскордонному просторі (стор. 343-361). Цілком погоджуємось з висновком авторки, що сьогодні асиметричність розвитку у транскордонному просторі Україна-ЄС зумовлює відтік ресурсів у більш продуктивне середовище. Альтернативно традиційному, фактично безперспективному шляху вирішення проблем через концентрацію на проблемах, новій підхід визначає концентрацію на можливостях і ресурсах громади й стимулювання використання цих можливостей для підвищення конкурентоспроможності останньої.

Дисертанткою запропоновано низку практичних рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правової бази інституційної спроможності територіальних громад як суб'єктів транскордонного співробітництва в контексті державної регіональної політики (с. 361-383), напрями впровадження механізму розбудови місцевого громадянського суспільства (с. 397-415) з пакетом відповідних пропозицій до чинних законодавчих та нормативних актів (П.5.2). Практичним характером відрізняється запропонований алгоритм моніторингу життєдіяльності громад у транскордонному просторі (с. 383-397).

Таким чином, означене коло розв'язаних у дисертації завдань дозволяє стверджувати про комплексність дослідження, що є його безумовною перевагою та підтверджує досягнення поставленої мети. Дисертаційна робота

викладена чітко, науковою мовою з відповідним понятійно-категоріальним апаратом, достатньо ілюстрована.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення та висновки дисертації І. Р. Тимечко знайшли своє відображення у наукових публікаціях, доповідалися на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. За темою дисертації опубліковано 50 наукових праць, у яких в повному обсязі викладено основні наукові положення та результати проведеного дослідження. До числа опублікованих праць входять: 1 одноосібна монографія; 8 розділів у колективних монографіях; 30 наукових статей, з них – 25 у наукових фахових виданнях України, 5 статей у виданнях іноземних держав та у виданнях України, в тому числі і таких, що включені до міжнародних наукометричних баз (стор.31-37 автореферату); 15 публікацій за матеріалами конференцій.

Особисто здобувачці в загальному обсязі публікацій за темою дисертації належить 52,8 ум. друк. арк. Особистий внесок здобувача у тих роботах, які опубліковано у співавторстві, відзначений у списку праць, наведеному в авторефераті. Обсяг та зміст публікацій відповідає вимогам, встановленим МОН України, всі положення наукової новизни, що виносяться на захист, представлені у публікаціях.

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Структура дисертації включає вступ, шість розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Роботу викладено українською мовою у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу. За всіма ознаками дисертація та автореферат відповідають встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Автореферат ідентично відображає зміст дисертації та основні положення наукової новизни. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені на захист, не містять наукових результатів, викладених у кандидатській дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В дисертаційній роботі І.Р. Тимечко є певні висновки й твердження, які можна віднести до категорії дискусійних і таких, що потребують додаткових пояснень та уточнення, зокрема такі.

1. Абсолютно доречним є використання в роботі просторового підходу до вивчення та аналізу специфіки та сучасних тенденцій функціонування прикордонних територіальних громад. Відповідно до теорії просторового розвитку, залежно від просторових відмінностей умов і ресурсів формуються регіони зі специфічними особливостями господарських комплексів, які і складають регіональну (просторову) економіку. Дисертанткою обґрунтовано та систематизовано концептуальні засади організації життєдіяльності територіальних громад (стор. 69-86), в основу яких покладено систему управління спільними ресурсами задля досягнення колективного блага великими групами людей в умовах самоорганізованих суспільних систем. В цьому контексті дисертантка виокремила суб'єктів територіальної громади, інтереси територіальної громади, ресурси територіальної громади і доступу до використання ресурсів, що відповідає сутнісним ознакам просторового підходу, проте, на наш погляд, запропоновані підходи доцільно було б більш детальноше розкрити в частині управління спільними ресурсами на території територіальної громади саме у транскордонному просторі.

2. Впродовж попереднього зауваження, в контексті формування методологічного підходу до дослідження розвитку територіальних громад у транскордонному просторі авторкою розроблено концепцію життєдіяльності територіальних громад (стор. 125-130). На рис. 2.1 наведено коло «зацікавлених сторін». Вважаємо, що таке коло стейкхолдерів, як «громада, ресурс та інтерес територіальної громади, доступ до ресурсів» звужує транскордонний простір виключно внутрішніми та не враховує інтересів зовнішніх стейкхолдерів.

3. Пропозиції автора щодо інституційно-організаційного середовища формування та реалізації державної регіональної політики мали б більш завершений характер, якщо було б враховано можливості та шляхи імплементації інституціонального базису регіональної політики ЄС в Україні. Зазначимо, що визначені євроінтеграційні пріоритети України обумовлюють необхідність реформування інституційних засад державної регіональної політики, гармонізації її з методичними положеннями та практиками регіональної політики ЄС (стор. 94, 115-117). У зв'язку з цим, саме стандарт NUTS дасть змогу спростувати хибні шляхи щодо організації життєдіяльності територіальних громад і, разом з тим, дозволить сформувати ефективну модель регіональної організації влади що суттєво підвищить ефективність діяльності органів місцевого самоврядування та державних органів на локальних рівнях.

4. В П.2.4 досліджено та запропоновано концептуальний підхід до змістовного наповнення та типізації дій суб'єктів транскордонного ринку.

Цілком логічним є авторський підхід щодо агрегування дій суб'єктів транскордонного ринку стала їх агрегація (рис. 2.6). Проте, ключовим агрегатом є «індивідуальні дії учасників транскордонного ринку». Така позиція автора потребує пояснення, адже в умовах транснаціоналізації та інтеграції суспільства, цілком логічним є акцентування уваги на спільних підприємницьких діях, які є зацікавленими в ефективному перерозподілі та використанні ресурсів. Це повною мірою стосується дій і безпосередньо територіальних громад, діяльність яких є транскордонною просторі формує предмет представленої дослідження.

5. Однією з ключових дефініцій дослідження є виокремлені дисертанткою транскордонних детермінант, які мають значний вплив на процеси життєдіяльності територіальної громади: відкриття та функціонування пункту пропуску через державний кордон України з країнами ЄС; впровадження взаємних спрощень при перетині кордону жителями прикордонних територій (наприклад дія Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху); закриття кордонів (впровадження надзвичайного стану); функціонування транскордонних ринків, а також здійснено оцінку їх впливу на соціально-економічний розвиток визначених територіальних громад (стор. 198-220). Поряд з тим, сучасні виклики, пов'язані зі світовою пандемією Corona-2019, знайшли потужне відображення саме в господарювання прикордонних просторів. Представлений в дослідженні аналіз не містить оцінки саме таких умов господарювання, які певною мірою змінили сам господарський простір функціонування територіальних громад в умовах транскордонної співпраці. Окрім іншого і питання закриття кордонів не знайшло відображення у четвертому розділі дисертації при обґрунтуванні інструментів забезпечення розвитку територіальних громад в умовах карантину.

6. Оцінюючи вплив транскордонних чинників на життєдіяльність територіальних громад здобувачка цілком доречно акцентує увагу на конвергентному розвитку громад (стор.207). В той же час, визначаючи вплив впровадження місцевого прикордонного руху на умови життєдіяльності прикордонних територіальних громад доречним було б оцінити конвергенцію цих впливів через накопичення капіталу, які є основою інвестиційних активностей не обмежуючись при цьому виключно територіальним простором прикордонної громади. Конвергентні впливи відчуватимуть і інші «не прямі» прикордонні територіальні громади.

7. Однією з основних форм транскордонного співробітництва визначено «транскордонні кластери», які формують підґрунтя «постіндустріальної парадигми» в координатах еволюції зав'язків і гармонізації інтересів в економіці (стор.234, 281). В П.4.2 доволі розгорнуто представлено аналіз функціонування транскордонних кластерів в Фінляндії, Франції,

Великобританії, Німеччини, Словенії, Польщі та ін. проте, не визначено авторській погляд на доцільність та шляхи використання такого досвіду в українських реаліях.

8. Одним з пунктів наукової новизни зазначено удосконалення «методичного підходу до комплексного моніторингу транскордонного співробітництва...» (стор.6 автореферату), якій поетапно прописаний в основному тексті дисертації (П.5.4), проте в автореферату цьому питанню не приділено уваги, що обмежує доступ наукової спільноти до вивчення та аналізу авторського дослідження.

9. Безумовно актуальними, цілком обґрунтованими та практично спрямованими є пропозиції автора щодо формування мережевих технологічних платформ в прикордонних територіальних громадах України, в тому числі з активним використання інформаційної інфраструктури (мережі Інтернет, Інтерактивних порталів, он-лайн платформи, тощо). Такі пропозиції автора носили б більш завершений формат, якщо б було чітко визначено які саме структури в рамках обмеженого штату управлінців в територіальних громадах мали б виконувати функції по організації роботи таких порталів, несли б відповідальність за своєчасне та якісно інформативне наповнення порталів. Хотілось би розуміти яким чином домогосподарства, підприємницький та державний сектор та на яких засадах матиме можливість використовувати технологічну платформу і яким чином планується забезпечити інформаційну безпеку її роботи.

10. Маємо певні зауваження щодо оформлення роботи. Деякі аналітичні викладки щодо висвітлення тенденцій та протиріч закордонного регіонального розвитку в умовах транскордонної співпраці перевантажують основний зміст роботи доцільно було б перенести у Додатки (252-260, 330-335). У розділі 4 (П. 4.1), на наш погляд, надмірно деталізовано інструменти забезпечення розвитку територіальних громад в рамках Європейської політики сусідства, що так само обтяжує текст дисертаційної роботи. Є деякі зауваження щодо оформлення рисунків і таблиць в основному тексті роботи (зокрема, перенесення табл.2.1, 3.4, 3.6, 5.2), сторінки 15 та 207 залишилися напівпустими. В тексті роботи є незначні технічні описки.

Зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру та не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Тимечко Ірини Романівни «Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад у транскордонному

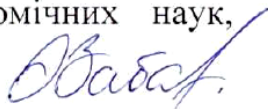
просторі» є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що в сукупності надають подальший розвиток теоретико-методологічним основам організації життєдіяльності територіальних громад у транскордонному просторі на основі спільного використання спільних ресурсів у транскордонному просторі. Роботу виконано на високому науково-методичному рівні. Дослідження логічно структуроване, є цілісним, носить завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

Обсяг та оформлення дисертації, в цілому, відповідають ПП. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Організаційно-економічні засади розвитку територіальних громад у транскордонному просторі» за своїм змістом повністю відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, а її автор Тимечко Ірина Романівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора економічних наук за означеною спеціальністю.

Офіційний опонент,

Завідувачка кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету МОН України, доктор економічних наук, професор

Елеонора Миколаївна Забарна

Підпис д.с.н. проф. Забарної Е.М. засвідчую

Вчений секретар ОНП

Шевчук В. І.